

СТАНОВИЩЕ

от: проф. д-р Виктор Йоцов, секция „Макроикономика“,
Институт за икономически изследвания при БАН

относно: процедура за публична защита на дисертационен труд на докторант Симеон Стоилов Стоилов на тема *„Международният трансфер на нови технологии и неговата роля в прехода към иновативно и устойчиво развитие на българската икономика“* за присъждане на ОНС „доктор“ в област на висше образование

3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.8. Икономика; докторска програма „Световно стопанство и Международни икономически отношения“

Настоящото становище е изготвено съгласно заповед № 874 от 19.12.2025 г. на директора на Института за икономически изследвания при БАН.

1 Данни за кандидата

Симеон Стоилов Стоилов е докторант към Секция „Международна икономика“ на Института за икономически изследвания при БАН, по докторска програма „Световно стопанство и Международни икономически отношения“. Научен ръководител на разработката е проф. д-р Татяна Хубенова-Делисивкова.

Научните интереси на докторанта са концентрирани върху механизмите на международния трансфер на иновации и технологии (МТИТ), взаимодействието на публични политики и частни стратегии при усвояването на външни знания, както и върху ролята на МТИТ за технологична модернизация, повишаване на конкурентоспособността и ускоряване на зеления и дигиталния преход. Представената творческа автобиография свидетелства за съчетаването на академична перспектива с практически опит в управление на качеството, публичния сектор и международна среда.

Съгласно приложената справка-самооценка, кандидатът изпълнява минималните национални изисквания и изискванията на Института за икономически изследвания при БАН за придобиване на ОНС „доктор“ (Група А: 50 точки; Група Г: 44.5 точки при минимално изискуеми 30).

2 Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем 235 страници и включва въведение, три глави, заключение, използвана литература и списък на статистическите източници. Библиографската справка съдържа 307 източника (академични публикации, международни доклади, стратегически документи и нормативни актове), което свидетелства за широк и систематичен литературен обзор и стремеж към обвързване на теоретичните дебати с актуални политики и практики.

Темата за международния трансфер на нови технологии е особено актуална в контекста на ускорените технологични промени, нарастващата геоикономическа фрагментация, пренареждането на глобалните стойностни вериги и едновременното протичане на зелен и дигитален преход. За малка отворена икономика като българската, която функционира в

условията на ограничен вътрешен научноизследователски ресурс и неблагоприятни структурни характеристики, въпросът за системното усвояване на външни технологии е не само академически, но и пряко управленски и политически релевантен. В този смисъл изследването попада в ядрото на съвременните дискусии за „технологично наваксване“, стратегическа автономия, индустриална политика и устойчив растеж.

Във въведението докторантът дефинира обекта и предмета на изследването, като поставя фокус върху механизмите, институционалната логика и икономическите ефекти на международния трансфер на иновации и технологии. Формулирана е изследователска теза, която разглежда МТИТ като стратегически инструмент за ускорена технологична модернизация, структурна трансформация и повишаване на конкурентоспособността на България. На тази основа са изведени пет хипотези, свързани с влиянието на глобалната среда върху структурата на трансферните потоци, възможностите, произтичащи от технологичната трансформация, необходимостта от стратегически и координирани политики за преодоляване на национални структурни ограничения, както и перспективата МТИТ да подпомогне изграждането на собствен развоен капацитет и последващ износ на иновативни решения.

- Изясняване на теоретико-методологическите основи на МТИТ и неговото място в моделите на икономически растеж, конкурентоспособност и устойчиво развитие;
- Анализ на международния контекст (техно-национализъм, технологичен суверенитет, глобални и европейски иновационни политики) и извеждане на релевантни модели и добри практики;
- Оценка на българската иновационна екосистема и институционалната рамка за МТИТ, включително идентифициране на бариери, секторен потенциал и възможности за интеграция в европейските технологични мрежи;

Разработване на Ripple Effect Model (REM) за оценка на мултиплициращите ефекти на МТИТ по стойностни вериги и формулиране на национална пътна карта (2025–2040) за стратегическото му прилагане.

Използваният научноизследователски инструментариум включва критичен анализ на научни теории и концепции, сравнителни методи и международни съпоставки, институционален и структурен анализ, както и концептуално моделиране чрез разработения Ripple Effect Model (REM). Емпиричната част стъпва върху официални статистически източници и индикатори (напр. разходи за НИРД, патентна активност, енергиен интензитет, иновационни резултати на предприятията), допълнени с анализ на европейски стратегически документи и национални нормативни актове. Положително следва да се оцени стремежът към интердисциплинарна интеграция между икономически анализ и управленски подходи, което съответства на практическата насоченост на темата.

Авторефератът представя в синтезиран вид целите, методологията, структурата и резултатите на дисертационния труд и може да се приеме, че коректно отразява основните постановки и изводи на дисертационната разработка. Същевременно за по-висока отчетност към научната общност би било полезно в автореферата да се акцентира по-ясно върху логиката на проверка на хипотезите и върху начина, по който REM се калибрира и използва като инструмент за оценка и стратегическо планиране.

3 Структура и съдържание на дисертационния труд

Глава I (*„Теоретико-методологически предпоставки и аналитични основи на изследването“*) изгражда концептуалната рамка на дисертацията. В рамките на литературния преглед са представени основни направления в теорията на иновациите и технологичната дифузия (вкл. системния подход към иновациите и концепцията за национална иновационна система), както и ключови понятия, дефиниции и механизми на МТИТ. Особено полезни са разграниченията между различни канали на трансфер (ПЧИ, лицензиране, научно сътрудничество, участие в глобални вериги, придобивания и др.), както и акцентът върху абсорбционния капацитет и институционалната среда като необходима предпоставка за превръщане на трансфера в устойчиви производствени и технологични компетентности.

Глава II (*„България в иновационната среда на ЕС и света“*) има подчертано диагностичен и ситуационен характер. На основата на сравнителни индикатори се очертава мястото на България в рамките на ЕС-27 и спрямо други държави по ключови измерения на иновационния процес (разходи за НИРД, патентна активност, иновационни резултати, структура на предприятията и др.). Разгледани са регулаторната и институционалната среда за МТИТ в България, включително ролята на държавната политика, стратегическата визия и участието в европейски програми.

Глава III (*„Стратегически подходи към МТИТ: модели, ефекти и национална перспектива“*) представя най-оригиналната част на разработката. Първо се дискутират концептуални рамки за оценка на мултиплициращото („ripple“) въздействие на МТИТ и предпоставките за неговото разгръщане по стойностни вериги. След това докторантът прави сравнителен прочит на исторически и международни паралели, включително индустриални стратегии и модели на държавно-частно взаимодействие. Същинският методологичен принос е разработването на Ripple Effect Model (REM), включително неговата структура, индикаторна рамка и методологически стъпки за приложение – от предварителна диагностика и сценарии, през оперативен мониторинг до интерпретация на ефектите.

В заключението са систематизирани основните резултати от отделните глави, формулирани са изводи и препоръки за политика, както и са обобщени научните и научно-приложните приноси. Изведените препоръки са логично следствие от диагностичните констатации и от предложената рамка REM, като акцентът пада върху необходимостта от институционално укрепване, повишаване на абсорбционния капацитет и прецизиране на секторните приоритети в съответствие с европейските технологични мрежи.

Като цяло структурата на дисертационния труд е логически последователна и вътрешно съгласувана. Главите имат относителна самостоятелност, но са обединени от обща цел и общ аналитичен фокус. От гледна точка на академичната строгост може да се препоръча в бъдещо развитие на изследването REM да бъде подложен на по-детайлна емпирична верификация (напр. чрез секторни казуси, пилотно прилагане на индикаторната рамка и чувствителност на резултатите спрямо допусканията). Тези бележки не подкопават стойността на разработката, а очертават възможности за нейното надграждане в последващи научни публикации и проектна дейност.

4 Научни и научно-приложни приноси

Дисертационният труд притежава ясно разграничима оригиналност, която произтича преди всичко от опита да се премине от описателно-диагностично изследване на МТИТ към изграждане на инструментариум за стратегическо управление на трансферните процеси и оценка на техните мултиплициращи ефекти в национален контекст. Оригиналноста се проявява както на равнището на концептуалната рамка (съчетаване на подходи от икономика на иновациите, институционална икономика и стратегически мениджмънт), така и на равнището на предложените приложни решения (REM и пътна карта за периода 2025–2040 г.).

В по-конкретен план приносните моменти могат да се систематизират в следните направления:

I. Теоретични приноси: (1) систематизирани и концептуализирани са ключови теоретични подходи към МТИТ, включително разграничаване на канали, механизми и участници; (2) изведена е аналитична връзка между МТИТ и структурната трансформация на икономиката в контекста на зелената и дигиталната икономика; (3) разработена е концепция за мултиплициращото („ripple“) въздействие на МТИТ по стойностни вериги като основа за оценка на разпространението на ефектите отвъд първичния трансфер.

II. Емпирични приноси: (4) извършен е сравнителен анализ на международни и национални модели на МТИТ, който идентифицира зависимости между институционална координация, човешки капитал, иновационна инфраструктура и ефективност на трансфера; (5) диагностицирани са структурни ограничения и неизползвани възможности в българската икономика във връзка с институционалната архитектура, регионалните иновационни еко-системи и участието в европейските технологични мрежи.

III. Приложни приноси: (6) разработена е интегрирана концептуално-аналитична рамка за стратегическо управление на МТИТ в България, обединяваща модел за оценка на мултиплициращото въздействие (REM), институционална координационна логика и стратегическа пътна карта за прилагане; (7) предложен е управленски инструментариум за стратегическо и оперативно управление на МТИТ, включващ механизми за изграждане на капацитет, селекция, адаптация и защита на технологиите; (8) формулиран е модел за трансформация на България от пасивен реципиент към активен участник и потенциален износител на иновативни решения, с дългосрочен ефект върху конкурентоспособността и устойчивия икономически растеж.

Приносите са убедителни поради ясната връзка между поставените изследователски въпроси, хипотези и структурираното изложение, както и поради стремежа да се предложи методологически инструмент (REM), който да „преведе“ теоретичните постановки към приложима рамка за политика. Съществено е и това, че предложената пътна карта адресира не само технологичния аспект на трансфера, а и условията за институционална координация, мониторинг и устойчивост – компоненти, които често остават периферни в традиционните анализи.

5 Други публикации и участия в научни форуми

Основните резултати от дисертационния труд са апробирани в публикационна активност, която е тематично близка до изследването и последователно развива ключови елементи от него (сътрудничество наука–бизнес, регионален потенциал за технологичен

трансфер, икономически измерения на зеления преход, мултиплициращи ефекти на трансфера). Публикациите са както самостоятелни, така и в съавторство, и включват участие в научни форуми и публикация в реферирано издание. Те свидетелстват за устойчив интерес към темата и за способност да се представят резултати пред научната общност.

- Стоилов, С. (2020). Стратегическото сътрудничество между наука и бизнес при трансфера на иновации и технологии: фактор за устойчивото развитие. В: Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха. Сборник с доклади от Юбилейна международна научна конференция, посветена на 100-годишнината от основаването на Икономически университет – Варна, Том I. Варна: Издателство „Наука и икономика“, Икономически университет – Варна, с. 555–566. ISBN: 978-954-21-1020-0.
- Stoilov, S. S. (2020). The potential of Bulgaria and the Western Balkans to serve as a global center for innovations and international technology transfer. KNOWLEDGE – International Journal, Vol. 43, No. 1, pp. 81–88. Skopje: Institute of Knowledge Management. ISSN 2545-4439 (print), ISSN 1857-923X (online).
- Стоилов, С. (2024). Прогнозни икономически тежести за частния сектор при осъществяване на зеления преход. Икономическо развитие и политики: реалности и перспективи. Национални и европейски предизвикателства на прехода към зелена икономика. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 211–219. ISBN: 978-619-245-407-4.
- Bobeva, D., Nestorov, N., Pavlov, A., Stoilov, S. (2024). Evaluation of the economic impact of a country’s accession to the Schengen Area – the case of Bulgaria. Economic Thought, 69(2), 139–163.
- Stoilov, S. (2025). The multiplier effect of international technology transfer and diffusion of sustainable growth in the economy. In: Investments in the Future – 2025. Proceedings of the Fifteenth International Scientific Conference. Varna: Varna Scientific and Technical Unions, pp. 129–138. ISSN 1314-3719.

6 Заключение

На базата на цялостния преглед на дисертационния труд, автореферата, справката за приносите и публикациите, считам, че разработката представлява самостоятелно научно изследване с отчетлива теоретична и приложна стойност. Докторантът демонстрира задълбочено познаване на литературата и на актуалните политики в областта на иновациите и технологичния трансфер, умение за систематизация и критичен анализ, както и способност да предлага собствени модели и управленски решения. Поставените цели са реализирани в логически последователно изложение, а приносите са релевантни за научната област и отговарят на изискванията за присъждане на ОНС „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика. Предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Симеон Стоилов Стоилов образователната и научна степен „доктор“.

проф. д-р Виктор Йоцов